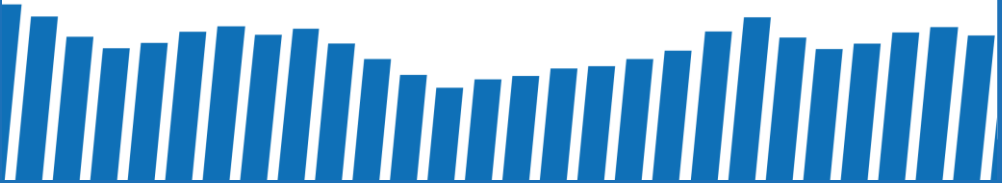

SANAL ZORBALIK ÖĞRETMEN REHBERİ

© Her hakkı mahfuzdur. Kocasinan Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü'nün izni olmadan dokümanların hiçbir kısmı kopya, kayıt, basım veya herhangi bir şekilde diğere yöntemlerle basılı veya elektronik ortamda çoğaltılamaz ve yayınlanamaz. İşbu Rehber'de yer alan tüm bilgiler ilgili mevzuat hükümleri ile birlikte değerlendirilir. Farklılık bulunan veya Rehber'de yer verilmeyen hususlarda ilgili mevzuat hükümleri dikkate alınır.

İçindekiler

ZORBALIK NEDİR?	6
SANAL ZORBALIK.....	7
SANAL ZORBALIK VE GELENEKSEL ZORBALIK FARKLARI	9
SANAL ZORBA ÖZELLİKLERİ.....	11
KURBAN ÖZELLİKLERİ.....	13
RİSK FAKTÖRLERİ	15
ÖĞRETMEN ve AİLELERİN ROLÜ	17
MÜDAHALE YÖNTEMLERİ.....	18
YASAL SÜREÇ	22
Bilişim Yoluyla İşlenen Asayiş Suçları.....	23
İntihara yönlendirme (TCK Madde 84)	23
Cinsel taciz (TCK Madde 105):	23
Tehdit (TCK Madde 106):.....	24
Hakaret (TCK Madde 125/2):.....	25
Fuhşa teşvik ya da aracılık (TCK Madde 227):	26
Müstehcenlik (TCK Madde 226):	27

GİRİŞ

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin birçok faydası olmasına rağmen sınırsız, denetimsiz ve kontrolsüz kullanımı bazı olumsuzlukları beraberinde getirmiştir. Türkiye'de sanal zorbalıkla ilgili çalışmalar 2007 yılından itibaren yapılmaya başlanmış, kısa sürede yapılan çalışmalar bu sorunun okullarda hiç de küçümsenmeyecek boyutlarda olduğunu göstermiştir. Teknolojik gelişmeleri yakinen takip eden öğrencilerin, ilgili imkanlara sahip olma oranlarının artmasıyla birlikte gelecekte okullarda yaşanan bu tür sorunlar daha da artacaktır.

Sanal zorbalık olaylarına maruz kalan öğrenciler, bu olaylardan olumsuz şekilde etkileneceklerinden, psikolojik sorunlar yaşayacaklardır. Yaşadığı bu psikolojik sorunlardan dolayı okulda ilk başvuracağı kişi öğretmenleri, özellikle rehberlik öğretmenleri, olacağı için bu konuda farkındalığı önemli görmekteyiz. Bu önemden ötürü ilgili bülten, kurumumuz tarafından hazırlanmıştır.

ZORBALIK NEDİR?

Yazında genel kabul gören bir görüşe göre akran zorbalığı; bir öğrencinin, bir ya da daha fazla öğrenci tarafından belli bir zaman aralığında ve sürekli olarak rahatsız edici davranışlarına maruz kalması olarak tanımlanmaktadır. Zorbalıktan söz edebilmek için "kurbanın kendisini etkin bir şekilde savunabilme gücünden yoksun olması" koşulunun da gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Öğrencilerin 'zorba' veya 'kurban' olup olmadıklarının belirlenmesinde geçerli ölçütün, zorbaca davranışın ayda en az iki defa tekrarlanması olduğu belirtilmektedir.

Sanal zorbalık kavramının ortaya çıkışından sonra, okul çevresinde çoğu zaman yüz yüze iletişimde gerçekleşen zorbalığı, sanal zorbalıktan ayırt etmek için akran zorbalığı yerine geleneksel zorbalık kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Elektronik yolla gerçekleşen zorbalık için de sanal zorbalık kavramı tercih edilmiştir.

SANAL ZORBALIK

İnternet, cep telefonu gibi bilişim ve iletişim teknolojileri, başkalarıyla kolaylıkla iletişim kurma, bilgiye hızlı şekilde ulaşma, duygu ve düşüncelerin yüz yüze iletişimin getirdiği sınırlamalar olmaksızın özgür biçimde ifade edilmesi ve zamanın eğlenceli biçimde değerlendirilmesini sağlayan fırsatlar

sunma gibi yararları sayesinde yaşamın vazgeçilmez bir parçası durumuna gelmiştir. Yapılan araştırmalar ergenlerin cep telefonunu, bilgisayarları, interneti ve cep bilgisayarlarını içeren bilişim ve iletişim teknolojilerini yoğun biçimde kullandığını göstermektedir.

Başlangıçta hayatı kolaylaştırması için tasarlanan bilişim teknolojileri, yararlarının yanında olumsuzlukları, teknolojinin kötüye kullanılmasından kaynaklanan sorunları da ortaya çıkarmaktadır. Bilişim teknolojilerinin amaçları dışında kullanıldığı zamanlarda yaşanan olumsuz olaylardan biride sanal zorbalıktır. Sanal zorbalık son yıllarda zorbalık ve tacizin yeni bir biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Sanal zorbalıkla ilgili çeşitli tanımlamalarla karşılaşmak mümkündür:

- Bireysel ya da gruba başka birine ya da gruba iletişim ve bilgi teknolojilerini kullanarak kasıtlı ve sürekli bir şekilde zarar vermeye çalışmaktır.
- Sanal zorbalık, bir kişi ya da grup tarafından elektronik temelli iletişim araçlarının kendini savunamayan bir kurbanı karşı saldırgan, kasıtlı ve tekrarlı bir biçimde kullanılmasıdır.

- Sanal zorbalık, bir birey ya da grubun kasten başka bir birey ya da gruba teknolojik yollarla kaba metin ve/veya görüntüler göndererek kasıtlı ve süregelen taciz veya tehdidi kolaylaştırmak, zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen eylemler şeklinde tanımlanmaktadır.
- Siber zorbalık sosyal saldırganlığın elektronik iletişim araçlarıyla yapılması ya da dijital teknolojinin diğer bireylere rahatsız edici mesajlar göndermek ve sosyal saldırganlık yapmak amacıyla kullanılması olarak da tanımlanmaktadır.

Siber zorbalık davranışlarının başında zorbanın, kurbanı, elektronik iletişim araçları kullanmak sureti ile tehdit etmesi ya da kurbanı yönelik kötü sözler içeren mesajlar göndermesi gelmektedir. Zorbanın bazen mağdur hakkında internet ortamında dedikodu yaptığı veya mağduru utandıracak resimlerini ve özel bilgilerini yaydığı da görülmektedir. Yaygın bir diğer siber zorbalık davranışı ise zorbanın internet ortamında kendisini mağdur gibi tanıtip onun adına başkalarına zorbalık yapmasıdır. Zorbanın bu tür davranışları, mağduru cep telefonunu ya da elektronik posta hesabını kullanarak gerçekleştirdiği görülmektedir. Bazı durumlarda ise zorba, kurbanın, internette yer alan oyun sitelerine ya da özel sohbet odalarına girmesini engellemeye çalışmaktadır. Bunlara ilave olarak isimsiz çağrılar, gizli kimlikle gönderilen yararsız e-postalar (spam), virüslü e-postalar ve bir kişi ya da bir grubu karalamak için kısa mesaj ya da e-postaların gönderilmesi de diğer siber zorbalık davranışları arasında yer almaktadır.

Valkenburg ve Soeters (2001) bilişim ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasının ergenlerin yaşamına getirdiği olumsuzlukları; müstehcen görüntülerle ve şiddet içerikli materyallerle karşılaşma olasılığının artması, bilişim ve iletişim teknolojileri aracılığıyla tanışılan kişilere kişisel bilgilerin açıklanması ve bu kişilerle yüz yüze buluşulması olarak sıralamıştır.

SANAL ZORBALIK VE GELENEKSEL ZORBALIK FARKLARI

Bu tanımlar incelendiğinde sanal zorbalığın meydana gelmesi için zorbaca davranışın mutlaka dijital teknolojilerin kullanımıyla oluşması gerekmektedir. Sanal zorbalık genel zorbalıktan bu yönüyle ayrılmaktadır. Alinyazın incelendiğinde sanal ve genel zorbalık arasında başka farklılıklarla da karşılaşılmaktadır. Shariff (2005) sanal zorbalığın genel zorbalıktan

ayrılan üç temel özelliğinin bulunduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki; sanal ortamda zorbaca davranışlarda bulunan kişiler, kim oldukları bilinmeden bu davranışları gerçekleştirebilirler. İkincisi genel zorbalığı sadece olayın gerçekleştiği yerde bulunup, bu olaya şahit olan kişiler öğrenirken, sanal zorbalık olayları sadece uygulandığı ortamlarda değil aynı zamanda dijital ortamlar aracılığıyla tüm dünyadan öğrenilebilmektedir. Üçüncü olarak sanal zorbaca davranışlarda cinsellik daha kolay ve daha fazla kullanılabilir.

İnternet sayesinde, arkadaş ve aile bireyleriyle iletişim kurmak ve önemli bilgilere ulaşmak mümkündür. Ancak diğer sosyal ortamlarda olduğu gibi diğerleriyle zararlı şekillerde tanışma ve etkileşime girme olasılığı da mevcuttur. Sanal zorbalılar dijital araçları kullandığı için mağdurlarına geleneksel zorbaya göre çok daha hızlı bir şekilde zarar verebilmektedirler.

Bunun yanında genel zorbaca davranışlara maruz kalan kurbanlar zorbaca davranışın meydana geldiği alandan ayrıldıktan sonra zorbalardan kurtulabilmesine rağmen sanal kurbanların zorbaca davranışlardan kurtulabilecekleri bir alan bulunmamaktadır. Çünkü sanal ortamda zorbaca davranış internet, cep telefonu ve diğer teknolojik araçlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu yönüyle sanal zorbalık zaman ve mekandan bağımsız olarak her an ve her yerde gerçekleştirilebilmekte ve kurbanın sürekli zorbalığa maruz kalacağı kaygısıyla yaşamasına neden olabilmektedir.

Diğeri bir farklılık ise genel zorbalıkta zorba ve kurban arasında fiziksel bir dengesizlik olması gerekmektedir. Sanal zorbalıkta ise bu güç dengesizliği fiziksel nitelikte değil dijital teknolojiye sahip olma ve teknoloji okuryazarı olma yönünde eğilim göstermektedir.

Strom ve Strom (2005) fiziksel olarak zorbalığa maruz kalan bireylerin fiziksel güçsüzlüğünden dolayı zorbaya karşılık veremezken sanal zorba davranışları ile zorbadan intikam alabildiğini belirtmektedir.

SANAL ZORBA ÖZELLİKLERİ

Zorbaların eğlence gibi bir nedeni öne sürmesi, yaptıkları bu davranışı mantığa bürüme, akranlarını güldürme, sosyal itibar kazanma ve daha geniş kitleler oluşturabilme gibi motivasyonlarla sergiledikleri düşünülmektedir.

Dilmaç (2009)'a göre, siber zorbalar sanal alemde saldırgan ve yönlendirici davranışlar sergileyerek üstünlük ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır. Ergenlerin günlük hayatlarında bulamadıkları ilgi ve sempatiyi sanal zorbalığa karışarak elde ettiklerini ve ilgi görme özelliğinin sanal zorbalığa karışmayı arttırdığını; sosyal ilişkilerde anksiyete yaşayan, asosyal bireylerin siber ortamları kullanarak kendilerini ifade ettiklerini rapor etmişlerdir.

Araştırmalarda zorbanın özelliklerine atıfta bulunan bir grup ergen “dengesizlik”, “sorunlu olması”, “özüvensizlik” gibi yanıtlar vermişlerdir. Benzer biçimde bazı araştırmacılar ergenlerin bir kısmının zorbaların kendilerine güvensiz ya da kontrol problemleri olan kişiler olduklarını belirtmişlerdir.

Ergenlerin oldukça büyük bir kısmı zorbalığın “keyifli vakit geçirmek”, “şaka yapmak”, “karşıdakini küçük düşürmek” ve “can sıkıntısını gidermek” için gerçekleştirildiğini düşünmektedir. Benzer biçimde literatürde eğlenmek, rahatsız etmek, canını sıkmak gibi nedenlerin sıklıkla dile getirildiği görülmektedir.

Sosyal ve fiziksel kazanımlar zorbalık davranışını pekiştiren durumlardır. Araştırmacılar zorbaların bu davranışlara devam etmesinde kendi taciz davranışlarını paylaşarak akranlarından bir takım ödüller sağlama, kendi grubundaki akranlarını güldürme ve daha geniş kitleler oluşturabilme gibi motivasyonların yer aldığını düşünmektedir. Bu görüşü destekler biçimde ergenlerin bir kısmı gösteriş yapma, üstün görünme, dikkat çekme, arkadaş-çevre edinme gibi zorbanın sosyal kazanımlarından söz etmiştir. Ergenlerin zorbanın fiziksel kazanımlarına atıfta bulunmuş ve “para kazanmak” ifadesini kullanmışlardır. Sanal ortamda para kazanmanın bir yolu dijital oyunlarda geliştirilen oyun karakterlerinin ve oyun sırasında kullanılan gereçlerin (item) alınıp satılması şeklinde olabilir. Bazı vakalarda ise zorba kişiler, sanal ortamdaki birtakım fotoğraf ya da videoları tehdit biçiminde kullanarak yüz yüze iletişimde maddi kazanç sağlayabilirler.

Zorbalar, akranları ile çok zor empati kurarlar. Menesini ve arkadaşlarına (2003) göre zorbalar genellikle diğerlerinin ne hissettiğinin farkındadırlar ancak bu hislerin kendilerini etkilemesine izin vermez ya da veremezler.

Willard (2002) sanal zorbalık olaylarını yapan kişilerin bu davranışları yapmalarının nedenlerini şöyle sıralamaktadır;

a. Sanal zorbalık yapanlar, yaptıkları bu davranışlardan dolayı hiç yakalanamayacaklarını,

yakalanmalarının çok az bir olasılık olduğunu düşünürler.

b. Sanal zorbalık yapanlar, kurbanlara hiçbir fiziksel zarar vermediklerini düşünürler.

c. Başkaları da sanal zorbalık yaptığının göre bu davranışlar etik dışı değildir.

d. Sanal zorbalık yapanlar kendilerine yapılanlardan öç almak için bu davranışları yaparlar.

KURBAN ÖZELLİKLERİ

Kurbanlar genel olarak dikkat sorunları yaşar.

Sanal zorbalık davranışlarında çoğu zaman doğrudan ve fiziksel bir temas bulunmamasına rağmen kurbanlar, bireyin öznel iyilik halini ve diğerleriyle olan ilişkilerini etkileyebilen bazı negatif duyguları deneyimlemektedir.

Bazı araştırmacılar ergenlerin günün büyük bir kısmını okulda arkadaşları ile geçirdiği, aynı arkadaşlarıyla internette de iletişim kurmaya devam ettikleri için geleneksel zorbalık ve sanal zorbalığa dahil olan ergenlerin aynı kişiler olabileceğini düşünmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında, geleneksel kurbanların aynı zamanda sanal kurban olduğu; benzer şekilde okulda zorba olanların da sanal zorbalıkta bulunduğu rapor edilmiştir.

Kurbanların sanal zorbalığa verdikleri duygusal tepkilerin başında stres, kaygı, üzüntü, kızgınlık ve utanç gelmektedir.

Kurbanların üçte biri bu durum karşısında kendileriyle ilgili bilgiler başkalarına gönderildiği için utanmış veya tehdit altında hissetmiş; bazıları da dikkati azaltabilen ve akademik olarak başarılı olmalarını engelleyen öfke, kaygı ve korku, yarısından fazlası kendilerini kızgın ve yaklaşık üçte biri üzgün ve kırgın hissetmişlerdir.

Geleneksel zorbalık ve sanal zorbalık, mağdurlarını benzer şekillerde etkiler. Zorbalık mağdurları genellikle depresyon, yalnızlık, kendine güven eksikliği, okul fobisi ve sosyal kaygı gibi çeşitli psikolojik sorunları benimserler. Çoğunlukla şiddet ve şiddet kullanımına karşı olumsuz tutum sergilerler. Erkekler genelde aynı yaşlardaki diğer erkek çocuklardan fiziksel olarak daha güçsüzdür. Pişkin (2002), zorbaların ekseriya fiziksel cezanın uygulandığı ve anne baba ilgisi ve sıcaklığının eksik olduğu ailelerde büyüdüklerine değinmiştir. Mağdurlar ise anne babalarına daha yakın olma eğilimindedirler ve anne babaları aşırı koruyucu olabilmektedir. Zorbalığın depresyon, duygusal yıkıcılık, kendine güven eksikliği ve akademik başarısızlık gibi gençler arasında görülen önemli sağlık ve psikolojik sorunlar ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Sanal zorbalık olaylarında kurbanda herhangi bir fiziksel zarar olmamasına rağmen yaşanan bu olaylar sonucunda kurbanın psikolojik olarak olumsuz şekilde etkilendiği yapılan araştırmalarda görülmektedir. Sanal zorbalığa maruz kalanlarda düşük öz saygı, üzüntü, hayal kırıklığı, psikosomatik belirtiler, okul devamsızlığı, toplumsal uyum bozukluğu, okul korkusu, akademik başarısızlık, yalnızlık, anksiyete, depresyon ve intihar gibi ciddi sorunlar görülmektedir.

Sanal zorbalığın uzun zaman öğretmen ve aileler tarafından tespit edilip önlenmesine yönelik gerekli önlemler alınmaması durumunda, kurban üzerinde birçok travmalara neden olmaktadır. Sanal zorbalık olayları kurbanlar üzerinde okulu bırakmak istemekten, intihara kadar geniş bir çerçevede olumsuz etkiye neden olabilmektedir. Sanal zorbalığın psikolojik zararının yanı sıra kurbanlarda alkol, eroin, kokain gibi uyuşturucu kullanımının artmasına, duygusal sorunlardan okulda silah taşımaya kadar bazı olumsuz durumlara da neden olabilmektedir.

RİSK FAKTÖRLERİ

- Mevcut literatur saldırganlık ile sanal zorbalık arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.
- İlgili görme özelliği sanal zorbalığa karışmayı olumlu bir şekilde yordamaktadır.
- Ergenlerin bir kısmı da insanlara çabuk güvenmek gibi kurbanın kişilik özelliği; şişman olma, çirkin olma gibi fiziksel özelliği; arkadaşını iyi seçememe, fazla samimi olma gibi kurbanın davranışları ve yalnız olma gibi kurbanın yalnızlığına bağlı nedenlerden söz etmiştir.
- Literatürde kurbanların cinsiyet, ırk, etnik köken, fiziksel ve duygusal özellikleri nedeniyle grup içinde dışlanan bireyler oldukları belirtilmektedir.
- Bazı ergenler de "arkadaşlar arasında görülen olumsuzluklar", "gıcıklık yapmıştır", "kavgalı olmak", "insanların birbirini tanımaması", "yarış içerisinde olma" gibi ifadelerle zorba-kurban ilişkisine atıfta bulunmuşlardır.
- İnternete bağlı nedenler ve kız-erkek ilişkisini risk kategorileri içerisinde. Ergenler bu kapsamda "gizliliğe sığınma", "sanal ortamdaki dolaylı rahatlık", "internetten kimlik belli olmadığı için" gibi ifadelerle en fazla internetin anonim doğasından söz etmişlerdir. Sanal ortamın zorbalara güç ve cesaret duygusu sağladığı ve yakalanmaktan korkmadıkları için internetin anonim doğasının zorbalığın güçlü bir nedeni olduğuna ve düşmanın kim olduğunu bilmemenin çok daha stres verici bir durum olduğuna işaret eden pek çok araştırma bulgusu ve görüş mevcuttur.
- Araştırmalar öğrenciler arasında yaşanan siber zorbalığın temel nedenlerinden birinin bozulan arkadaşlık ilişkileri olduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle duygusal ilişki yaşayan gençlerden bir bölümünün, ilişkinin bitmesi sonrasında intikam almak amacıyla siber zorbalık yaptığını tespit edilmiştir.

Diğer yandan bazı öğrencilerin kıskançlık, bazılarının ise farklı alt kimliklere yönelik sahip oldukları olumsuz önyargılar nedeniyle siber zorbalığa yöneldikleri saptanmıştır. Bununla birlikte bazı öğrencilerin kurbanı, grup dışına itmek ya da grup içerisinde kendi yerini korumak amacıyla da siber zorbalık davranışı sergiledikleri belirlenmiştir.

- Düşmanlık duygusu ve sanal zorbalık arasındaki ilişki bazı araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Şahin, Aydın ve Sarı (2012)'ye göre siber zorbalık ve düşmanlık duygusu arasında pozitif ilişki bulunmaktadır ve zorbalığa maruz kalan bireyde oluşan tehdit algısı ve gerginlik nedeniyle oluşan savunma ihtiyacı sonucunda düşmanlık duygusu gelişmektedir.

Palmer ve Thakordas (2005), düşmanlık duygusunun, siber zorba ve mağdurlarda diğer insanlara oranla daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Baymaz ve Ayas (2013) tarafından ilköğretim öğrencileriyle yaptıkları çalışmada sanal zorbalık düzeyi ile öfke düşmanlık, depresyon, kişiler arası duyarlılık ve psikotizm psikolojik belirtileri arasında pozitif bir korelasyon olduğu belirlenmiştir. Peker'in (2014) araştırmasında yardım arama, mücadele, önleme ve teknik başa çıkma boyutlarında kızların erkeklere göre, saldırganlık alt boyutunda ise erkeklerin kızlara oranla daha fazla sanal zorbalık gösterdiği bulunmuştur. Ayas'ın (2014) bir çalışmasında depresyon, anksiyete ve cinsiyetin sanal zorbalığın anlamlı yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

- Cunningham (2007), Haynie ve arkadaşları (2001) ile Pellegrini, Bartini ve Brooks (1999)'a göre, zorbalar, mağdurlar ve zorba-mağdurlar birbirlerinden farklı psikolojik ve sosyal özellikler taşırlar. Ergen zorbalar genellikle oldukça duygusal olma eğilimi gösterirler ve öz denetimleri düşüktür. Zorbaların hem proaktif hem de tepkisel saldırgan davranışlar sergiledikleri ve proaktif saldırganlığı akran gruplarında üstünlük kurmak ve lider olmak için kullandıkları gözlenmiştir.

ÖĞRETMEN ve AİLELERİN ROLÜ

Aileler çocuklarını sadece akşam okuldan eve dönünce gördükleri için, bu nedenlere bağlı olarak çocuklarında oluşan davranış değişikliklerini fark edemeyebilirler. Ancak öğretmenler çocuklarla okulda daha fazla zaman geçirdikleri için öğrencilerin farklı davranışlarını daha kolay fark edebilirler. Stockdale ve diğerleri (2002) öğrencilerin sürekli zorbaca davranışlara maruz kalsalar bile bunu kimseye söylemek istemediklerini ifade etmektedirler. Bu nedenle, öğrencilerin davranışları öğretmen ve aileleri tarafından iyi bir şekilde gözlenmelidir.

Okul psikolojik danışmanlarının da sanal zorbalık olaylarının önlenmesinde bazı sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukların başında, okuldaki ergen ve çocukların sanal zorbalıkla ilgili bilgilenmeleri ve sanal zorbalığın psikolojik etkileriyle ilgili farkındalıklarını geliştirmeleri gelmektedir. Bunun yanında sanal zorbalığın okuldaki yaygınlığını araştırmak ve sanal zorbalığı önlemeye yönelik program ve politikalar geliştirmek; okulda sanal zorbalık olaylarına müdahale etmek için okul personelinden bir kadro oluşturmada önemli görevlerdendir. Ayrıca sanal zorbalıkla ilgili aileleri bilgilendirmek okul psikolojik danışmanlarının görev ve sorumlulukları arasındadır.

MÜDAHALE YÖNTEMLERİ

Geleneksel ve sanal zorbalığın bir arada incelendiği bir çalışmada baş etme yöntemlerine ilişkin yanıtlar:

- Sosyal baş etme (arkadaş, anne baba ya da öğretmenden yardım isteme),
- Saldırgan baş etme ('onu incitirim', 'onu aşağılarım'),
- Yardımcı olmayan baş etme ('ne yapacağımı bilemem', 'ağlamaya başlarım', 'kaçarım'),
- Bilişsel baş etme ('durmasını söylerim', 'neden bunu yaptığını düşünürüm') olarak dört kategoride toplanmıştır.

Sanal zorbalık için sosyal baş etme yerine, 'bilgisayarımı kapatırım', 'e-posta adresimi ve nickname'mimi değiştiririm', 'mesajı büyük birine gösteririm' gibi cevaplar teknik baş etme olarak kategorilenmiştir. Bulgular baş etme yöntemlerinin fiziksel, sözel ve sanal zorbalık için farklılaşmadığını göstermektedir. Araştırmacılar zorbalığa saldırganlıkla karşılık vermeyi aktif ama yetersiz bir yöntem olarak ele almaktadırlar. Ayrıca yardımcı olmayan baş etmenin çaresizliğin göstergesi ve umutsuzluğun duygusal/kaçınma tepkisini içerdiğini düşünmektedirler.

Zorbalıkla baş etmede doğrudan sanal ortamın doğasına yönelik davranışları ele alan çalışmaların birinde ergenler en sıklıkla kişiyi engelleme ve sohbet odalarından uzak durmayı tercih etmişlerdir. Bir çalışmada kurbanlar en sıklıkla zorbaya durmasını söylediklerini, ortamdaki uzaklaştıklarını, hiçbir şey yapmadıklarını, çevrimdışı göründüklerini ve daha az sıklıkla aynı şekilde zorbalık uyguladıklarını bildirmişlerdir. Ergenlerin yaklaşık yarısı bu durumu internetteki arkadaşlarına söylerken, daha azı, sırasıyla okuldan arkadaşlarına, ailesine, kardeşlerine ve başka yetişkinlere ve dörtte biri ise hiç kimseye söylememiştir. Başka bir çalışmada ergenler en çok mesajları/kimlikleri engelleme, birine anlatma (öğretmen/ aile), e-posta adresini ya da telefon numarasını değiştirme, saldırgan e-postaların ya da metinlerin kaydını tutma ve göz ardı etmeyi tercih etmişler ve yaklaşık beşte biri okullarda cep telefonunu yasaklamanın sanal zorbalığı engellemenin bir yolu olabileceğini belirtmişlerdir.

Okul yöneticileri ve öğretmenlerin olaylara gösterecekleri duyarlılık zorbalık olaylarının azalmasında etkili olabilmektedir.

Yetişkinlerin çocuklarının bilgisayar ve internet kullanımını denetleyebilmeleri ve bu konuda çocuklarını eğitebilmeleri için kendilerinin bu konuda gerekli yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Birçok çocuk ailelerinin bilgisayar ve teknoloji kullanımı konusunda gerekli yeterliliğe sahip olmadıklarını belirtmektedir. King ve diğerlerine (2007) göre öğrencilerin %89'u teknolojik araçları ailelerinden daha iyi kullandığını, ailelerin %18'i ise teknolojiyi çok iyi kullandığını ifade etmektedir. Vandebosch, Van Cleemput, Mortelmans ve Walrave'in (2006) araştırmasına katılan çocukların %38'i ailelerinin internet kullanımı hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu vurgulamışlardır. Bunun yanında ergenlerin %12'si ailelerin internet konusunda çocuklarını eğittiklerini ve internette oluşabilecek olumsuzluklar hakkında bilgi verdiklerini ifade etmişlerdir.

Bununla birlikte öğrenci, veli, öğretmen ve okul yöneticileri başta olmak üzere eğitim sürecinin tüm paydaşlarının, hayatın her alanında etkisi ve kapsamı giderek genişleyen siber iletişim konusunda eğitilmeleri önerilebilir. Özellikle paydaşların, bilişim suçları ve bu suçlara karşılık gelen idari ve adli cezalar konusunda bilgilendirilmesinin önemli olduğu söylenebilir. Diğer yandan mağdur öğrencilerin psikolojik destek almalarının sağlanması gerekmektedir. Çünkü araştırmalar zorbalık mağdurlarının çeşitli tür ve yoğunlukta psikolojik sorunlar yaşadıklarını ortaya çıkartmıştır. Zorbaliğa uğrayan öğrencilere sağlanacak sosyal desteğin onların kendilerini görece daha iyi hissetmelerine katkı getirdiği belirtilmektedir.

Bir paradoks olarak yazında, özellikle yalnızlık duygusu yaşayan gençlerin daha fazla internet kullandıklarını ortaya çıkartan bulgularla da karşılaşmak mümkündür.

Sanal zorbalığı bir yetişkine bildirmeme sebepleri sorulduğunda ergenler; arkadaşlarının daha iyi internet kullanıcısı olduğunu, onları daha yakın ve önemli bulduklarını, okuldaki yetişkinlerin sanal zorbalığı durdurabilecek herhangi bir şey yapamayacağına inandıklarını ve anne babalarının interneti yasaklamasından korktuklarını bildirmişlerdir.

İLK YARDIM ACİL MÜDAHALE

Ergenlerin “herkesin her şeyi bilmesi”, “her şeyi ortaya çıkarttık”, “özel hayatımı merak etmeleri” gibi ifadeleri internet ortamında kendilerini tehdit altında hissettiklerini gösteriyor olabilir. Sınıf düzeyleri incelendiğinde, çoğunun ilköğretime devam ettikleri görülmüştür. Buna göre özellikle daha küçük yaştaki ergenler istenmeyen mesajları önleme, bilginin doğruluğunu kontrol edebilme ve kişisel bilgilerin paylaşımı gibi konularda eğitici bilgilere ihtiyaç duyabilirler.

Akademik başarının ergenlerin tüm yaşantısını etkileyen önemli bir kavram olduğu ifade edilmektedir. Bireylerin başarı karşısında mutluluk, güven ve kişisel doyum; başarısızlık karşısında ise üzüntü, hayal kırıklığı ve depresyon gibi duygusal tepkiler geliştirebildiği ifade edilmektedir. Ayrıca akademik başarının yüksek olmasının antisosyal davranışları azalttığı ifade edilmektedir.

Siber zorbalık duyarlılığı, “internet, cep telefonu gibi siber araçların kullanımı esnasında zorbaca davranışlara maruz kalmaya yol açabilecek davranışlardan uzak durma, bu türlü tehditlerin varlığından haberdar olma ve tedbir alma, tehdit oluşturabilecek uyarıcıları fark etmeye yönelik dikkati yüksek tutma davranışları” olarak tanımlanmaktadır.

Sanal zorbalık olayları genellikle teknolojik araçlar kullanılarak yapıldığı için bu tür olaylar genellikle evde ya da teknolojik imkanların kullanıldığı ortamlarda okul dışında gerçekleşmektedir. Bu nedenle okul personelinin bu tür olaylardan haberleri olmayacağı düşünülebilir. Ailelerin bu tür olaylara şahit oldukları durumlarda özellikle okuldaki psikolojik danışmanla iletişime geçerek çocukları için psikolojik destek alması gerekmektedir.

Sosyal yakınlığın mağduriyeti önlediğini belirtmiştir. Yakınlığın zorbalık ve mağduriyet üzerinde koruyucu bir etkisi vardır.

Siber zorbalık bazen de çocuklar okulda iken cep telefonları veya okulun internet sistemi aracılığı ile yapılmaktadır. Öğrenciler sitelere girebilmek için filtreleri ortadan kaldırıp zararlı materyalleri birbirine yönlendirebilmektedirler. Böylece siber zorbalık okulda başlayıp evi de içine alan geniş ve zararlı bir eyleme dönüşmektedir. Bu yeni olgu okul çalışanlarının yasal otorite ve sorumluluk alanlarını genişletirken endişelerinin de artmasına sebep olmuştur.

Öğrencilerin okulda yasal olarak serbest iletişim kurma ve kendilerini ifade etme hakları vardır. Ancak yasalar, okul çevresinin kendine özgü bazı özelliklerinden dolayı okul çalışanlarına, öğrencilerin okuldaki diğer öğrencilerin haklarına tecavüz edecek veya okulun işlevlerini yerine getirmesine engel olacak tarzdaki iletişim ve haberleşmelerini engelleyebilme iznini vermiştir. Okul sisteminin bir iletişimi engelleyebilmesi için internette yapılan iletişimin okulun eğitim işlevini ve güvenilir bir öğrenme ortamı yaratmasını engellediğini ispat etmesi gerekmektedir.

YASAL SÜREÇ

Teknolojinin gelişmesi ile beraber artış gösteren bilişim suçları, “teknolojinin yardımı ile genellikle sanal bir ortamda kişi veya kurumlara maddi veya manevi zarar vermek” olarak tanımlanabilir.

Bilişim sistemlerinin işlenmesinde araç olarak kullanıldığı Hakaret, Tehdit ve Şantaj, Özel Hayatın Gizliliğini İhlal, Haberleşmenin Gizliliğini İhlal, Müstehcenlik, Kişisel Verilerin Kaydedilmesi ve Ele Geçirilmesi gibi okulda öğrencilerin karşılaşılabileceği suçlar “bilişim sistemlerinin araç olarak kullanıldığı diğer suçlar” kategorisine girmektedir.

Bilişim Yoluyla İşlenen Asayiş Suçları

İntihara yönlendirme (TCK Madde 84)

- 1- Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- 2- İntiharın gerçekleşmesi durumunda, kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- 3- Başkalarını intihara alenen teşvik eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (Mülga ikinci cümle: 29/6/2005 – 5377/10 md.).
- 4- İşlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenler, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulurlar.

Cinsel taciz (TCK Madde 105): Cinsel amaçlı taciz internet veya görüntülü iletişim araçları ile yapıldığında şüpheliler genelde yakalanamayacaklarını zannetmektedirler.

- 1- Bir kimseyi cinsel amaçlı olarak taciz eden kişi hakkında, mağdurun şikayeti üzerine, üç aydan iki yıla kadar hapis cezasına veya adli para cezasına (Değişik ibare: 6545 - 18.6.2014 / m.61) “, fiilin çocuğa karşı işlenmesi hâlinde altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur”.

2- (Değişik : 6545 - 18.6.2014 / m.61) Suçun;

- a) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin ya da aile içi ilişkisinin sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,
- b) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından,
- c) Aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,
- d) Posta veya elektronik haberleşme araçlarının sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,
- e) Teşhir suretiyle, işlenmesi hâlinde yukarıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. Bu fiil nedeniyle mağdur; işi bırakmak, okuldan veya ailesinden ayrılmak zorunda kalmış ise verilecek ceza bir yıldan az olamaz.

Tehdit (TCK Madde 106): Yüzyüze, mektup ya da telefonla yapılan tehditler günümüzde yakalanması ya da ispatlanması daha zor olur düşüncesiyle sosyal ağlar ve elektronik posta ile yapılmaktadır.

- 1- Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle tehdit eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından veya sair bir kötülük edeceğinden bahisle tehditte ise, mağdurun şikayeti üzerine, altı aya kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur.

- 2- Tehdidin;
  - a) Silahla,
  - b) Kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle, imzasız mektupla veya özel işaretlerle,
  - c) Birden fazla kişi tarafından birlikte,
  - d) Var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak, işlenmesi halinde, fail hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
- 3- Tehdit amacıyla kasten öldürme, kasten yaralama veya malvarlığına zarar verme suçunun işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ceza verilir.

Şantaj (TCK Madde 107): Özellikle internet üzerinden temin edilen uygunsuz görüntülerin, yine internet üzerinden yayınlanacağından bahisle şantaj olayları sıkça meydana gelmektedir.

- 1- Hakkı olan veya yükümlü olduğu bir şeyi yapacağından veya yapmayacağından bahisle, bir kimseyi kanuna aykırı veya yükümlü olmadığı bir şeyi yapmaya veya yapmamaya ya da haksız çıkar sağlamaya zorlayan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
- 2- (Ek: 29/6/2005 – 5377/14 md.) Kendisine veya başkasına yarar sağlamak maksadıyla bir kişinin şeref veya saygınlığına zarar verecek nitelikteki hususların açıklanacağı veya isnat edileceği tehdidinde bulunulması halinde de birinci fıkraya göre cezaya hükmolunur.

Hakaret (TCK Madde 125/2): İnsanlar yüz yüze gelmelerinin zor olduğu ortamlarda daha rahat hakaret ediyorlar.

- 1- (Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.) Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Mağdurun giyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir.

- 2- Fiilin, mağduru muhatap alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkrada belirtilen cezaya hükmolunur.
- 3- Hakaret suçunun;
  - a) Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı,
  - b) Dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı,
  - c) Kişinin mensup bulunduğu dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle, işlenmesi halinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.
- 4- (Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.) Hakaretin alenen işlenmesi halinde ceza altıda biri oranında artırılır.
- 5- (Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.) Kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi hâlinde suç, kurulu oluşturan üyelere karşı işlenmiş sayılır. Ancak, bu durumda zincirleme suça ilişkin madde hükümleri uygulanır.

Fuhşa teşvik ya da aracılık (TCK Madde 227): Web siteleri üzerinden para karşılığı fuhşa teşvik ve aracılık yaygınlaşmakta ve kolaylaşmaktadır.

- 1- Çocuğu fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır.

- 2- Bir kimseyi fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş

için aracılık eden veya yer temin eden kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üç bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fuhşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçimin sağlanması, fuhşa teşvik sayılır.

- 3- (Mülga: 6/12/2006 – 5560/45 md.)

- 4- Cebir veya tehdit kullanarak, hile ile ya da çaresizliğinden yararlanarak bir kimseyi fuhşa sevk eden veya fuhuş yapmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısından iki katına kadar artırılır.
- 5- Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların eş, üstsoy, kayın üstsoy, kardeş, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da kamu görevi veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.
- 6- Bu suçların, suç işlemek amacıyla teşkil edilmiş örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.
- 7- Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.
- 8- Fuhşa sürüklenen kişi, tedaviye veya psikolojik terapiye tâbi tutulabilir.

Müstehcenlik; (TCK Madde 226): Çocuk pornografisi materyali üretme ve yayma internet teknolojisi ile daha kolay işlenebilen ve uluslararası bir suç haline gelmiştir.

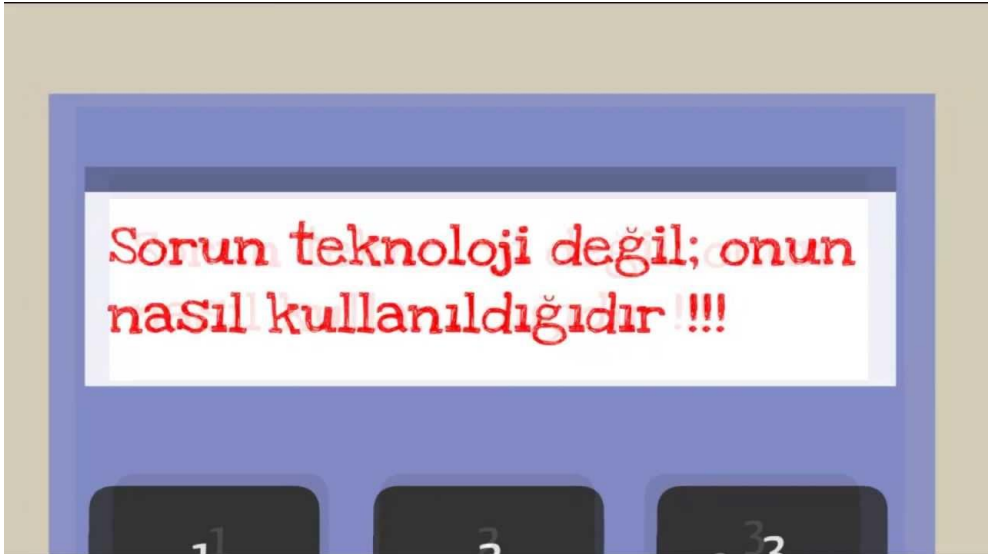
- 1- a) Bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten,
b) Bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren, görülebilecek şekilde sergileyen, okuyan, okutan, söyleyen, söyleten,
c) Bu ürünleri, içeriğine vakıf olunabilecek şekilde satışa veya kiraya arz eden,
d) Bu ürünleri, bunların satışına mahsus alışveriş yerleri dışında, satışa arz eden, satan veya kiraya veren,
e) Bu ürünleri sair mal veya hizmet satışları yanında veya dolayısıyla bedelsiz olarak veren veya dağıtan,
f) Bu ürünlerin reklamını yapan,

Kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.

- 2- Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayınlanmasına aracılık eden kişi altı aydan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

- 3- Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu ürünleri ülkeye sokan, çoğaltan, satışı arz eden, satan, nakleden, depolayan, ihraç eden, bulunduran ya da başkalarının kullanımına sunan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
- 4- Şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışı arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
- 5- Üç ve dördüncü fıkralardaki ürünlerin içeriğini basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayınlamasına aracılık eden ya da çocukların görmesini, dinlemesini veya okumasını sağlayan kişi, altı yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
- 6- Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükümlenir.
- 7- Bu madde hükümleri, bilimsel eserlerle; üçüncü fıkra hariç olmak ve çocuklara ulaşması engellenmek koşuluyla, sanatsal ve edebi değeri olan eserler hakkında uygulanmaz.

Yapılan bir deneyde; bir pedagoğ “Begüm 10” sahte ismiyle bir sohbet sitesine girmiş, kendisini 10 yaşında olarak tanıtmış ve ilk yarım saatte 43’ü cinsel içerikli, 100 mesaj almıştır.

Begüm bu 43 kişiye ilk mesajında 10 yaşında olduğunu tekrar belirtmiş, sadece bir kişi özür dileyerek bağlantısını kesmiştir. Diğerleri ise bağlantısını kesmediği gibi, bağlantısının kesilmemesi için olağanüstü çaba sarf etmiştir (Bilişim Hukuku Derneği).

Fatih Mah. Fevzi Fevziođlu Cad.
Açık Sk. No:22 PK.38010
Kocasinan / Kayseri
Telefon: +90 (352) 231 68 07
Belgegeçer: +90 (352) 231 76 96
İnternet Adresi:
www.kocasinanram.meb.k12.tr
e-posta: 169918@meb.k12.tr

